

LACZKÓ GÉZA

A bécsi Himmelpfort utca

1.

A két kapitány együtt érkezett a hatalmas palota elé, amelynek három emelet ablaksora fényesen kivilágítva ragyogott a kis utca csöndes éjszakájában. A kapuívét támogató két kőember durva mészkővonásai vörös és fekete színben játszottak aszerint, hogy a kapu két oldalán álló szolgák fátylaínak lángja vagy füstje csapott föl rájuk.

Végigmérték egymást. Az egyik – a kis teremtű, ürge, barna ember – gyalogos volt. A másik – a nagy szál szőke – dragonyos.

Szemvillanásukban mintha két világ találkozott és ütközött volna össze. Szerelmek és olthatatlan gyűlöletek – mindkettő oktalanul – szoktak így keletkezni. De mivel szemmel láthatóan vendégül jelentek meg a barátságos palotában, egymásra mosolyogtak, szertartásos ívben meglóbbáltak háromszögletű kalapjukat, és kezet fogtak.

– Salut, camerade! – mondta a kis ember német franciasággal. – Te a Castelli-dragonyosoknál szolgálsz? Én a Badeni-infanteristáknál. Eperjesre helyeztek. Te hol fekszel?

A bécsi Himmelpfort utca

- Neustädtben – mondta morogva a szőke óriás.
- Ismered a gazdát régebről?
- Most vagyok itt először.
- Én is.

De már jött feljük egy kamarás. A két kapitány meghajolt egymás felé:

– Herr Hauptmann...

– Herr Hauptmann...

S külön-külön vezették be őket a fényűzően fehér gyertyák százaival világított, vendégsereggel zsúfolt termekbe.

A küszöbön belül álló hopmester odahajolt a kis barna emberhez, hogy mi a neve, majd hangosan bekiáltott a selymes-bársonyos, csipkés, parókás, térdnadrágos, harangszoknyás, füledt nyüzsgésbe.

– Der Hauptmann Franz Josef Longueval.

A kis ember spádéját a markolatra nyomott tenyerével hátrafesztve, mély bókkal lépett be.

– Der Hauptmann Gottfried Lehmann – kiáltott a hopmester.

A szőke langaléta tétovázva lépte át a küszöböt.

A szétnyíló vendégsereg két sövénye közt egy szép szál, nagy, szőke bajuszú, csipkés-bársonyos bécsi úr sietett eljük, a házigazda.

Longueval kapitánynak negyedórak alatt sikerült magára vonnia a közfigyelmet. Hangos volt, szemtelenül kedves, alázatosan tolakodó, tréfás és komoly, léha és művelt aszerint, hogy kivei került össze.

A házigazda szeme is megakadt rajta, s mosolyogva fordult egyszer feleségéhez:

– Longueval seie ein curioser, gescheider Mann!*

Lehmann kapitány tanácstalanul ődöngött a vendégek között, ha akarja se tudja letagadni, hogy valamin rágódik. És szörnyen unta magát.

Így történt, hogy végre is abban a teremben kötött ki, amelyben falnak tolt hosszú asztalokon enni- és innivaló volt. Ivott, hogy valamit csináljon.

Szórakozottan tartotta oda serlegét egy töltőtőnek, amikor a kancsó szájához egy másik serleg nyomakodott. Longueval jött ugyancsak inni, hogy megöntözze kiszáradt torkát, felkorbácsolva fáradó idegeit, tovább-tovább fecseghessen a fényes uraságok mulattatására.

– Isteni és csodálatos a Ragoczius, a házigazdánk, nemde? – kérdezte Lehmanntól.

– Éppen azon gondolkozom. Tudod, kapitány, van Neustädtben egy tömlőcbolt, abban raboskodott a lovag nagyapja, Peter a Zrin, a magyar szabadság ügyéért, s itt áll előttem egy szőke osztrák Fürst, a ruhája, a módija, a szava, mindentül egybe az egész ember német. Nem is tud magyarul, ő mondta nekem, nem is akar tudni. Itt beszéltem róla egy magyar úrral, aki, ámbár vendége, kiköpött, mikor a nevét említettem.

* Longueval állítólag érdekes, okos ember! (Az összeállítók jegyzete.)

– Bécs nagy malom, Kamerád Gottfried, kemény, érdes kuruc magból finom, sima labanc lisztet őröl. Der Ragoczius felesége, Charlotta, Landgräfin zu Hessen-Rheinfels. A Ragoczius hercegével baj van, a fényben ragyogó legkegyelmesebb császári felség nem ismerte el jogát a hercegségre.

– És én Fürstnek szólítottam – rökönyödött meg Lehmann.

– Én is azért, mint mindenki – nevetett Longueval. – Hanem a Landgräfin kecses, ízletes némben.

– Oh, oh! – botránkozott meg Lehmann.

– Ily szigorú vagy, kapitány? – nevetett Longueval. – Bécsben? Fogadni mernék száz rénes forintba, hogy jezsuiták neveltek.

Lehmann elkomorodott:

– Kevés hetek óta tértem vissza egy Jézus-társasági atya kezén az egyetlen igaz anyaszentegyházba – szolt szigorúan.

– Ezer bocsánatodat esdem vakmerő önfeljuságmért – lett egyszerre komoly és ájtatos Longueval. – ...De vár a főkancellár, kinek borsos kis históriát ígértem a brandenburgi választóról – tette hozzá vigyorogva –, megyek, ég velünk! – és kényes tánclépésekkel átsuhant a másik terembe.

2.

Két évvel később, szeles és derült októberi este, nagyot lebbent Lehmann kapitány dragonyosköpönyege, amint óvatosan körülnézve hirtelen befordult a Himmelfort utcába. De nyomban megállt, gondolkozott, aztán tétovázva indult tovább. A Rákóczi-palotához érve átment a másik oldalra, s onnan kémlelte a sötétségbe borult épületet, amelynek második emeleti sarokablakában pislákkolt valami gyenge világosság.

Majd hirtelen összekapta magán a köpönyeget, s indulni akart egyenesen a kapu felé, amikor egy kéz helyeződött vállára, s egy ismerős hang szólt rá:

– Moment!

Lehmann megtorpant:

– Longueval?

– Az, kedves barátom, ha ugyan nem utasítja vissza ezt a megszólítást egy agent provocateur, egy kém részéről – fojtott hangon felnevetett –, aki föltartóztatja, amikor jóvátehetetlen ostobaságot akar elkövetni. Meg van lepve? Azt hitte, hogy börtönben ülök, s íme, a Himmelfort utcában találkozunk, a Ragotsky háza előtt. Különös véletlen. Nem kérdem, mit keres itt, ámbár...

– Zsoldügyben jöttem Bécsbe – morogta Lehmann –, s az öcsémhez igyekszem.

– Kitűnő fiú, a Montecuccoli-vértesezredben zászlós, ugyebár?

– Isten vele – mondta Lehmann hidegen. – Késső van.

– Meg kell hallgatnia – s Longueval megragadta Lehmann köpönyege szárnyát. – S leplezze jobban, kedvesem, utálatát... Első találkozásunkkor, ebben a házban, nagyon is kimutatta. S én fontosnak tartom, hogy meghallgasson. Azt mondják, hogy megnyerő a modorom. Francia vagyok. Hát tehettem én róla, hogy Ragotsky herceg nem tett lakatot a szájára jelenlétemben, hogy összevissza beszélt magyar gravámenekről, a magyar nemzet régi sebeinek kiújulásáról, Bercsényi gróf és más magyar urak előtt? A francia minden álláspontot megért, kíváncsian a mélyükre néz, de makacsul ragaszkodik a magáéhoz. Én mulattam rajta, és sajnáltam is, és folyt a szó vég nélküli vitákon. Tévedés van köztünk, én azt hittem, társalgunk, ő azt hitte, konspirálunk. Tavaly tavasszal elhelyezték ezredemet Eperjesről, ahonnan gyakran mentem vendégségbe hozzá Sáros várába. Nyáron szabadságot kértem. Liège-be akartam menni családi ügyben, s udvariasan megkérdeztem, nincs-e valami parancsa számomra. Közhely, nincs jelentősége. Október végére ide rendelt a Himmelfort utcai palotájába. Levelet mondott tollba a francia királyhoz és hadügyminiszteréhez. S a levelet rám bízta, kézbesítsem őket. Mondja, kapitány úr, hogy jutok én ehhez? Francia tiszt oszt-rák szolgálatban, magyar rebellesek leveleivel kezében!? Nem mehettem máshova, csak a császá-

hoz. No, és itt kezdődött a dolog méltatlan része. Az eredeti leveleket a császár magánál tartotta, s én másolatokkal utaztam Párizsba. Majdnem-hogy kinevettek Versailles-ban. A király nem is fogadott. Barbesieux, a hadügyminiszter udvarias mézesmadzagot húzott el ajkaim között, de ezek a magyarok olyanok, mint a legyek, rajtaragadtak a mézen. S Ragotsky válaszlevelével – előzetes megbeszélés szerint – elfogtak Linzben. Császárom parancsát teljesítettem. Szébb katonai szolgálat karddal a kézben vérbe fullasztott mozsarak fölött ordítózni, de van másfajta szolgálat is. Voilà. Mit csinál a fogoly?

– Utánam lesett? – kérdezte kurtán Lehmann.

– Aki egy lejtőn lefelé gurulóban van, minden-
kibe belekapaszkodik.

– S mit fog jelenteni kapitány úr megbízóinak?

– Nem fogom jelenteni, hogy Ragotsky neustádti várbörtönének kapitányával a Himmelpfort utcában találkoztam; nem fogom jelenteni, hogy a Montecuccoli-vértesezred ifjú zászlósa a Ragotsky-palota gyakori vendége a Landgräfinnél, aki mindent elkövet, hogy urát kiszabadítsa; nem fogom jelenteni, a két jezsuita atya, pater Sägl és pater Wolff társalkodásait önnel Ragotsky érdekében... és egyáltalában semmit sem fogok jelenteni.

– Mit akar hát tőlem?

– Nem tudom. Mit akartam Ragotskytól? Semmit! Érdekelnek az emberek. Főleg az ostobaságuk.

Lehmann kardja megrörrent a dragonyosköpönyeg alatt, s hüvelye tompán csattant a magas csizmaszáron.

Longueval gúnyosan vihogott:

– Nem ajánlanám, hogy a „porkoláb” s a „kém” összeverekedjenek éjszaka a Himmelpfort utcában a hessen-rheinfelsi Landgräfin ablaka alatt. S mondja meg nekem, kapitány – ragadta meg Longueval hirtelen komoly szóval Lehmann karját, aki ösztönszerűen elhúzódot –, mi visz előbbre egy ilyen magunkfajta szegény kapitányt, a végre elnyert báróság-e vagy a felnégyeltetés?

Lehmann szívéből gyűlölet árvize zuhogott ajkai felé, de a szörnyű szavakra már-már nyíló ajkak hirtelen összecsukódtak, lebbent a dragonyosköpönyeg, a kapitány sarkon fordult, s szó nélkül elsietett, ki, ki ebből a „pokolkapuja” utcából...

3.

Tizenöt évvel később báró Longueval ezredes, a sziléziai Brieg várának kommandánsa vagyoni ügyeinek rendezésére Bécsbe jött. Annak idején, Rákóczi elfogatása után a báróságon felül 30 000 forint jutalmat is kapott, de nehogy a háborús zavarok közt a pénz esetleges elértéktelenedésével károsodás érje, kérésére a császár Brieg hercegség jövedelmeiből 30 000 forintnyi összegnek mint

tőkének megfelelően, hatszázalékos kamatjárdé-
kot kötött le számára, míg valahol megfelelő bir-
tokot vásárolhat magának a császártól kapott
pénzen. Ekörül volt valami tisztáznivalója.

Délután érkezett, s vacsora előtt sétálni indult
a fogadóból. Az elgondolkozás és a szórakozottá
zilált figyelés között hanyódva rótt a számára
kissé idegenné vált bécsi utcákat, amikor egyszer-
re csak megállt, mintha szinte rugóra járó léptei-
nek gépezete hirtelen elromlott volna.

– Akár hiszem, akár nem, a Himmelpfort utcá-
ban vagyok! – motyogta magában meglepetten. –
S ez a ház – tekintett fel reumába csavarodott,
ferde fejmozdulattal jobbra – a rebellis fejedelem,
hehehe, „fe-je-de-lem” palotája... volt.

A kapuívét támogató egyik kőember oszlopá-
nak dőlve egy pohos polgáremberforma ásító-
zott, meglátva azonban a palota előtt megálló,
gazdag ruhájú ezredest, akaratlanul is hirtelen ka-
tonai tisztelgő állásba merevedett.

Ez a mozdulat felkeltette a báró figyelmét.

– Te katona vagy... és polgári ruhában? – bö-
kött feléje görcsbe zsugorodott mutatójával Lon-
gueval.

– Katona voltam, ezredes úr!

– Úgy? És mit csinálsz itt?

– Állami portás vagyok, ezredes úr.

– Ez állami épület?!

– A rebellis Ragoczius úr palotája volt, elkon-
fiskálták, most üresen áll, és én őrzöm.

– És mondd csak... mit is akartam kérdezni?...
ja igen, milyen katona voltál?

– Dragonyos, ezredes úr.

– Ezreded?

– Castelli-ezred, ezredes úr.

– Neustädt? – villant föl Longueval szeme.

– Igenis, ezredes úr.

– Talán akkor is, amikor elfogták... A Ragots-
ky... és Lehmann kapitány volt a várparancs-
nok...! Ez nagyon régen volt.

– Én voltam, ezredes úr, a fogoly Ragoczius
Fürst szolgálókamarása, én tartottam rendben a
szobáját.

– A neved... mondd csak... tudom... a ne-
vedet?

– Jakob Caraffa de Adeck, ezredes úr szolgál-
latjára.

– Ahá! Ahá!... És te vetted észre, hogy nincs a
drága madár a szobában.

– És szóltam Corporal Fleischmannak, és ket-
ten mentünk Hauptmann Lehmannhoz...

– Aki megszöktette Ragotskyt...

– Nem egészen...

– Hát csak félig, hehehe?... Hát nem így volt...
hát hogy volt?... Sok pénzt kapott?

– Nem kapott az egy fabatkát se, nagy bolond
volt az, ezredes úr, tisztesség nem esik szólván,
ámbar kivégezték, s akit fölnégyeltek, annak a be-
csülete se marad egy darabban.

– Hát, hát, hát, mért csinálta? mért csinálta?

– Az úgy volt, ezredes úr, hogy a fogoly magyar szépszavú, széparcú, dali ember volt, fejedelemlány a felesége. A kapitány porosz származás volt, nagy templomköve-koptató, mindentül a jezsuiták markában, aztán jött Berlinből egy páter, az azt mondta neki, hogy a porosz király azt akarja, hogy Ragoczius kiszabaduljon, azt is mondta a páter, hogy a boldogult császár is kívánná, hogy a fogoly valahogy megszökjék, aztán jött a Fürstin meg a Jakab ifiúr, a kapitány öccse, és telelétániázták a kapitány fülét. Így volt. Tudom, mert a haditörvényszéken is bent voltam, mint közlegény. A kapitány azt hitte, a porosz királynak, az osztrák császárnak, Istennek és jezsuitáknak, öccsének, akinek ezredet ígért a magyar herceg, szépasszonynak és lelkiismeretének, puha szívének és kemény porosz fejének tetszésére cselekszik, ha a Ragocziust kilopja a várból. De aztán, amikor mi a Fleischmannal bekopogtunk hozzá, hogy hát hol a fogoly, meg mikor lefogtuk, meg mikor aztán jöttek az urak, mindjárt látta a kapitány, hogy úgy van, mint az, aki idegen halottat talál a kertjében, azaz kutyául, mert rohadat az a hadsereg, ezredes úr, ahol a katona mást is ismer, mint reglamát, így mondta a wohlgeboron elnök úr a haditörvényszéken, megszökött a fogoly, jó, aki megszöktette, annak fejét lecsapni is jó.

– Porosz?... Hát Lehmann porosz volt?... Igen, ez porosz, becsületesen neki fejjel a fal-

nak... és fel is négyelték... mondd csak, dragonyos, több évig lógott a teste egy negyede a neustädti kapu előtt, láttam, mindig megnéztem, figyeltem, az eltűnt onnan egyszer, hova lett?

– Szégyen az, ezredes úr, Ragoczius portyázó kurucai később elragadták, hallottam akkor, bészélték a népek, azt kiáltozták, hogy viszik Kőszegre, tisztességgel eltemetni.

– Famóz!... Értelmes ember vagy, dragonyos, és én adok neked két rénes forintot. Nesze. S ha kérdik, ki adta, mondd, hogy báró Longueval ezredes... Adieu, dragonyos.

Jakob Caraffa de Adeck egy darabig a hebegve, fejcsóválva, pipeskedve távolodó után nézett, aztán hosszan szemlélte nyitott tenyerében a pénzt, majd hirtelen vállat vont, és gyorsan zsebébe sülyesztette a két forintot.